
ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΩΝ

1. Προπαρασκευαστική διαδικασία
2. Διάρθρωση και διατύπωση του κειμένου
3. Δομή νομοσχεδίου
4. Αιτιολογική έκθεση -λοιπές εκθέσεις
5. Ενσωμάτωση των παρατηρήσεων της ΚΕ.Ν.Ε
6. Υπογραφή από συναρμόδιους Υπουργούς

1. Προπαρασκευαστική διαδικασία

α) Ειδική νομοθετική διαδικασία

Πριν από την κατάρτιση του νομοσχεδίου πρέπει να εξετάζεται, αν το Σύνταγμα ή ο Κανονισμός της Βουλής επιτάσσουν την τήρηση ειδικής διαδικασίας (βλ. άρθρο 73 Συντάγματος).

β) Τήρηση νομοτεχνικών αρχών της ΚΕ.Ν.Ε.

Στη συνέχεια, επιβάλλεται η υιοθέτηση και εφαρμογή των νομοτεχνικών αρχών που καθιέρωσε η ΚΕ.Ν.Ε., με σκοπό την πληρότητα, απλότητα και σαφήνεια των εισαγόμενων ρυθμίσεων καθώς και την ενότητα και συνοχή της νομοθεσίας. Οι παραπάνω αρχές έχουν περιληφθεί σε συνοπτικό εγχειρίδιο με τίτλο «ΚΕ.Ν.Ε. Οδηγίες για την σύνταξη των προσχεδίων νόμων και κανονιστικών πράξεων», Νοέμβριος 2009, το οποίο ανατυπώθηκε από το Εθνικό Τυπογραφείο. Το εγχειρίδιο αυτό πρέπει να διανέμεται σε όσους μετέχουν στην κατάρτιση του νομοσχεδίου.

γ) Ένταξη ρυθμίσεων στο υφιστάμενο δίκαιο.

Από νομοτεχνική άποψη είναι σημαντικό να εξετάζεται, αν ορισμένες ή και όλες οι προτεινόμενες ρυθμίσεις μπορεί να ενταχθούν στο υφιστάμενο δίκαιο. Ως γνωστόν, οι αποσπασματικές ρυθμίσεις οδηγούν σε πολυνομία, σύγχυση αρμοδιοτήτων, ανασφάλεια δικαίου και εν τέλει στη μη εφαρμογή ή την πλημμελή εφαρμογή του νόμου.

- Οι διατάξεις που τροποποιούν ή συμπληρώνουν το υφιστάμενο δίκαιο πρέπει να εντάσσονται στο οικείο νομοθέτημα, εκτός αν είναι αυτοτελείς και ρυθμίζουν για πρώτη φορά κάποιο αντικείμενο. Είναι αυτονόητο ότι πρέπει να επιδιώκεται η ενότητα της ορολογίας μεταξύ των νέων διατάξεων και των διατάξεων στις οποίες αυτές εντάσσονται.
- Ρυθμίσεις οι οποίες ανήκουν, λόγω του αντικειμένου τους, στο πεδίο Κωδίκων, Οργανισμών Υπουργείων ή άλλων θεσμικών νομοθετημάτων, όπως περί ΑΣΕΠ, πρέπει να θεσπίζονται με τροποποίηση των διατάξεων του οικείου νομοθετήματος και όχι αυτοτελώς.
- Η παρεμβολή ειδικών δικονομικών διατάξεων σε νομοθετήματα δεν ενδείκνυται. Αν κρίνεται αναγκαία η θέσπιση ειδικής δικονομικής ρύθμισης, πρέπει να επιδιώκεται η διατύπωση προηγούμενης γνώμης από τη διοικητική ολομέλεια του οικείου ανώτατου δικαστηρίου και ακολούθως να τροποποιείται η αντίστοιχη δικονομία. Ομοίως, δεν ενδείκνυται η θέσπιση ειδικών προθεσμιών για την άσκηση ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων σε νομοθετήματα άλλα εκτός από τον οργανικό δικονομικό νόμο, διότι οδηγεί σε ανασφάλεια δικαίου.
- Η ένταξη των ρυθμίσεων του νομοσχεδίου στο υφιστάμενο δίκαιο επιτυγχάνεται, νομοτεχνικά με την αντικατάσταση, την προσθήκη ή και την παρεμβολή άρθρων, παραγράφων

ή ακόμη και ολόκληρου κεφαλαίου, όταν πρόκειται για εκτεταμένη νομοθετική αλλαγή. Εξάλλου, όταν καταργούνται άρθρα ή αριθμημένες παραγράφοι ή και περιπτώσεις, δεν επιτρέπεται η αναρίθμηση των λοιπών, αντιστοίχως, άρθρων, παραγράφων και περιπτώσεων που διατηρούνται σε ισχύ. Και τούτο, για λόγους ασφάλειας του δικαίου, αφού είναι ενδεχόμενο να έχει γίνει παραπομπή στην αναριθμούμενη διάταξη με άλλο νομοθέτημα, ή να έχουν δοθεί διοικητικές οδηγίες με εγκύκλιο για την εφαρμογή της, ή, τέλος, η διάταξη αυτή να έχει ήδη ερμηνευθεί από τα δικαστήρια, με αποτέλεσμα η αναρίθμησης της να επιτείνει τον κίνδυνο σύγχυσης και να γεννά ερμηνευτικά ζητήματα.

δ) Διάκριση πάγιων-μεταβατικών διατάξεων

Βασική αρχή που πρέπει απαρεγκλίτως να τηρείται από συστηματική άποψη είναι η διάκριση μεταξύ των πάγιων και των μεταβατικών διατάξεων. Οι διατάξεις που έχουν μεταβατικό χαρακτήρα πρέπει να τίθενται πάντοτε στο τέλος του νομοσχεδίου.

ε) Παραπομπές

- Σε άρθρα και παραγράφους του νομοσχεδίου:

Όταν γίνεται εσωτερική παραπομπή σε άλλες παραγράφους του ίδιου άρθρου, αρκεί η μνεία των παραγράφων, η δε φράση «του παρόντος άρθρου» είναι περιττή. Ομοίως, όπου γίνεται εσωτερική παραπομπή σε άλλα άρθρα του ίδιου νόμου, αρκεί η μνεία των άρθρων, η δε φράση «του παρόντος νόμου» είναι περιττή.

- Σε ορισμούς του νόμου:

Όταν στο νομοσχέδιο πρόκειται να περιληφθούν ορισμοί για τον εννοιολογικό προσδιορισμό διάφορων όρων (νομοθετικοί ορισμοί), είναι αυτονόητο ότι, αν οι ίδιοι όροι απαντώνται στις λοιπές διατάξεις, έχουν την έννοια που περιγράφεται στον αντίστοιχο ορισμό. Επομένως, εσωτερική παραπομπή στη διάταξη που περιέχει τον ορισμό είναι, κατ'αρχήν, περιττή. Αν, όμως, επιδιώκεται εξαίρεση από την έννοια που υπάγεται στον ορισμό, η εξαίρεση αυτή πρέπει να θεσπισθεί ρητά.

- Σε άλλο νομοθέτημα ή σε διάταξη άλλου νομοθετήματος:

Αν επιδιώκεται γνήσια παραπομπή, δηλαδή παραπομπή σε διάταξη νομοθετήματος, όπως το νομοθέτημα αυτό θα ισχύει κάθε φορά, η χρήση των διατυπώσεων «όπως ισχύει» ή «όπως εκάστοτε ισχύει» αποτελεί πλεονασμό και πρέπει να αποφεύγεται, διότι ενδέχεται να δημιουργήσει ερμηνευτικά ζητήματα, σε αντιδιαστολή με άλλες διατάξεις στις οποίες δεν θα υπάρχουν οι παραπάνω διατυπώσεις. Επιβάλλεται, όμως, να διευκρινίζεται στην αιτιολογική

έκθεση του νόμου ότι η παραπομπή γίνεται στις συγκεκριμένες διατάξεις, όπως ισχύουν κάθε φορά.

Εξάλλου, η μη γνήσια παραπομπή, δηλαδή η παραπομπή σε διάταξη νομοθετήματος όπως η διάταξη αυτή ισχύει κατά το χρόνο κατάρτισης του νομοσχεδίου, δεν πρέπει να χρησιμοποιείται. Στην περίπτωση αυτή, είναι σκόπιμο να επαναλαμβάνεται η σχετική διάταξη στο κείμενο του νομοσχεδίου, εν πάση δε περιπτώσει, αν πρέπει οπωσδήποτε να γίνει χρήση μη γνήσιας παραπομπής, όπως επί εκτεταμένων διατάξεων, μετά την παραπομπή πρέπει απαραίτητως να προστίθεται η διατύπωση « ... όπως ισχύει κατά τη δημοσίευση του παρόντος».

- Ειδικώς: η χρήση του όρου «δημόσιος τομέας»: Πρέπει να εξειδικεύεται η έννοια του όρου «δημόσιος τομέας» με μνεία της διάταξης του οικείου νομοθετήματος, διότι ο όρος αυτός απαντάται σε πολλές διατάξεις της νομοθεσίας και ενδέχεται να έχει διαφορετικό κάθε φορά εύρος. Επίσης, στην περίπτωση αυτή, ο συντάκτης του νομοσχεδίου πρέπει να λάβει υπόψη την προαναφερθείσα διάκριση μεταξύ γνήσιας και μη γνήσιας παραπομπής.

- Οι γενικές παραπομπές, όπως «σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις» ή «κατά την κείμενη νομοθεσία», πρέπει να αποφεύγονται, διότι ενδέχεται να γεννήσουν ερμηνευτικό ζήτημα. Αν απαιτείται σχετική διευκρίνιση, ο σκοπός της διάταξης θα πρέπει να περιληφθεί στην αιτιολογική έκθεση.

στ) Παραεκκλίσεις από πάγιες διατάξεις ή από νόμους που ψηφίστηκαν πρόσφατα

Δεν ενδείκνυται να περιλαμβάνονται σε ειδικά νομοθετήματα παραεκκλίσεις από πάγιες διατάξεις, οι οποίες ρυθμίζουν με γενικό και ολοκληρωμένο τρόπο ένα συγκεκριμένο αντικείμενο, όπως ο Κώδικας Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. ή ο ν. 2190/1994 περί ΑΣΕΠ. Εξ άλλου, εξαιρέσεις από την εφαρμογή των νόμων οι οποίοι ψηφίστηκαν πρόσφατα από τη Βουλή πρέπει, κατά κανόνα, να δικαιολογούνται από σοβαρούς λόγους δημόσιου συμφέροντος. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, πρέπει στην αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου να περιγράφονται αναλυτικά οι λόγοι που επιβάλλουν τη θέσπιση των σχετικών ρυθμίσεων.

2. Διάρθρωση και διατύπωση του κειμένου

α. Διάρθρωση κειμένου

Η βασική διαίρεση του νομοσχεδίου γίνεται σε άρθρα, τα οποία αριθμούνται με αραβικούς αριθμούς ή, σε περίπτωση παρεμβολής νέου άρθρου σε υφιστάμενο νομοθέτημα, με το συνδυασμό αραβικού αριθμού και ελληνικού κεφαλαίου γράμματος.

Η προσθήκη τίτλων στα άρθρα είναι χρήσιμη, διότι συμβάλλει στη συστηματική κατάταξη της ύλης του νομοσχεδίου.

Η αρίθμηση των υποδιαιρέσεων του κειμένου των άρθρων πρέπει να γίνεται ομοιόμορφα σε όλα τα άρθρα του νομοσχεδίου.

Οι παράγραφοι πρέπει να αριθμούνται με αραβικούς αριθμούς (1, 2, 3 ..), οι περιπτώσεις με μικρά ελληνικά γράμματα (α, β, γ ...), οι υποπεριπτώσεις με διπλά μικρά ελληνικά γράμματα (αα, ββ...). Η χρήση λατινικών στοιχείων i, ii, iii κ.λπ. αντενδείκνυται.

Το νομοσχέδιο μπορεί επίσης να υποδιαιρείται, ανάλογα με την έκτασή του, σε μεγαλύτερες ενότητες, όπως κεφάλαια ή τμήματα, τα οποία αριθμούνται με κεφαλαίο ελληνικό γράμμα.

β. Διατύπωση κειμένου- Γλωσσική ομοιομορφία

- Οι διατάξεις πρέπει να είναι διατυπωμένες στη δημοτική γλώσσα και στην οριστική έγκλιση του ενεστώτα.
- Τα υπερβατά σχήματα λόγου, δηλαδή η παρεμβολή μίας ή περισσότερων λέξεων ανάμεσα σε δύο άλλες, που έχουν στενή συντακτική και λογική σχέση, πρέπει να αποφεύγονται. Επίσης, οι μετοχές ενδείκνυται να αντικαθίστανται με περιφράσεις που τις αναλύουν.
- Η απόλυτη μετοχή στη γενική (γενική απόλυτη), πρέπει να αναλύεται σε δευτερεύουσα πρόταση, ενώ η φράση «σε περίπτωση που», όταν εισάγει υποθετικό λόγο, θα πρέπει να αντικαθίσταται με φράση εισαγόμενη με το «αν» ή το «όταν», κατά περίπτωση.
- Αντί του ρήματος «καταχωρώ», ορθότερο είναι να χρησιμοποιείται το ρήμα «καταχωρίζω» και το παράγωγο ουσιαστικό να γράφεται ως «καταχώριση».
- Η λέξη «τυχόν» πρέπει να μη χρησιμοποιείται στο κείμενο του νόμου.
- Απαιτείται ομοιομορφία του κειμένου κατά τη χρήση των ρηματικών τύπων «συνιστάται» ή «συστήνεται» για τη σύσταση υπηρεσίας, συλλογικού οργάνου ή θέσεων. Πάντως,

ενδείκνυται η χρήση των ρημάτων «συνιστάται» και «συνιστώνται», διότι έχουν καθιερωθεί στη νομοθεσία.

- Οι αριθμοί που περιέχουν μόνο μονάδες ή ακέραιες δεκάδες ή εκατοντάδες και ο αριθμός χίλια πρέπει να παρατίθενται, κατ'αρχήν, μόνον ολογράφως για την αποφυγή σφαλμάτων, ενώ οι λοιποί αριθμοί, τα κλάσματα και ποσοστά ενδείκνυται να τίθενται αριθμητικώς. Από τον παραπάνω κανόνα εξαιρούνται οι αριθμοί των άρθρων νομοθετημάτων, οι οποίοι τίθενται αριθμητικώς.
- Η χρήση των κεφαλαίων γραμμάτων επιβάλλεται μόνο στην αρχή της πρότασης ή όταν πρόκειται για τον τίτλο οργάνων, οργανικών μονάδων ή υπηρεσιών, ή για κύρια ονόματα, στις λοιπές δε περιπτώσεις πρέπει να αποφεύγεται.
- Όταν αναφέρονται διατάξεις νόμου θα πρέπει να τηρείται η ακόλουθη σειρά : περίπτωση, παράγραφος, άρθρο.
- Όπου τίθενται συντομογραφίες, την πρώτη φορά πρέπει οι συντομογραφίες να αναλύονται και να ακολουθεί σε παρένθεση η συντομογραφία. Στις επόμενες διατάξεις του νομοσχεδίου μπορεί να αναγράφονται μόνον οι συντομογραφίες.
- Όταν γίνεται για πρώτη φορά μνεία νομοθετήματος στο νομοσχέδιο, τα στοιχεία της δημοσίευσής του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως πρέπει να τίθενται σε παρένθεση, προς τούτο δε αρκεί η μνεία του τεύχους και του αριθμού του οικείου φύλλου, όπως Α' 113, και δεν απαιτείται η επανάληψη των στοιχείων αυτών στη συνέχεια, αν το νομοθέτημα μνημονεύεται επανειλημμένα.
- Γενικώς, τα νομοθετήματα πρέπει να παρατίθενται ομοιόμορφα και κατά το δυνατόν απλούστερα. Αν, δηλαδή, τα νομοθετήματα έχουν αριθμό, αρκεί η μνεία του αριθμού, του έτους και των στοιχείων της δημοσίευσής τους στο ΦΕΚ, όπως «ν.3852/2010 (Α' 87)». Επίσης, είναι ενδεδειγμένο, χάριν ομοιομορφίας, να γίνεται χρήση του μικρού αρχικού γράμματος στις συντομογραφίες των νόμων και των προεδρικών διαταγμάτων («ν.», «π.δ.»). Η μνεία του τίτλου του νομοθετήματος είναι, κατά κανόνα, περιττή.
- Η δημοσίευση των κανονιστικών διοικητικών πράξεων επιβάλλεται από το Σύνταγμα και το ν. 3469/2006 «Εθνικό Τυπογραφείο, Εφημερίς της Κυβερνήσεως και λοιπές διατάξεις» (Α' 131). Επομένως, αν με το νομοσχέδιο χορηγείται εξουσιοδότηση για την έκδοση κανονιστικής υπουργικής απόφασης, δεν απαιτείται ειδική ρύθμιση, με την οποία επιβάλλεται η δημοσίευση της υπουργικής απόφασης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

3. Δομή νομοσχεδίου

Μετά την οριστική διαμόρφωση των διατάξεων του νομοσχεδίου ακολουθεί η κατάστρωση της δομής του με ταξινόμηση των διατάξεων σε ενότητες, κατά κανόνα, σε κεφάλαια και άρθρα.

A. Τίτλος του νομοσχεδίου

Ο τίτλος του νομοσχεδίου διατυπώνεται στην ονομαστική και αποδίδει συνοπτικά το αντικείμενο του νομοσχεδίου.

B. Γενικές διατάξεις

Το πεδίο εφαρμογής του νόμου, οι ορισμοί καθώς και οι διατάξεις που έχουν γενική εφαρμογή τίθενται στα πρώτα άρθρα του νομοσχεδίου, κατά λογική ακολουθία, προκειμένου να είναι κατανοητές οι ρυθμίσεις που έπονται.

Γ. Ουσιαστικές διατάξεις

Στο τμήμα αυτό περιλαμβάνονται οι ουσιαστικές ρυθμίσεις του νομοσχεδίου. Η ανάμειξη ουσιαστικών και διαδικαστικών ρυθμίσεων πρέπει να αποφεύγεται, διότι δυσχεραίνει την κατανόηση και εφαρμογή του νόμου και ως εκ τούτου δεν συνάδει με τις αρχές της καλής νομοθέτησης.

Δ. Οργανωτικές διατάξεις

Όταν θεσπίζονται επιταγές οι οποίες δεν προβλέπονται από την υφιστάμενη νομοθεσία, πρέπει, κατά κανόνα, να προσδιορίζεται η οργανική μονάδα στην οποία ανατίθεται η σχετική αρμοδιότητα για την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων.

Εξ άλλου, για την άσκηση διοικητικών προσφυγών, την τήρηση του δικαιώματος της προηγούμενης ακρόασης αλλά και τη λειτουργία των συλλογικών οργάνων είναι επαρκές το νομοθετικό πλαίσιο του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, που κυρώθηκε με το ν. 2690/1999 (Α' 45). Ενδείκνυται, συνεπώς, για τη ρύθμιση των παραπάνω θεμάτων η παραπομπή στις αντίστοιχες διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Η θέσπιση νέων κανόνων για τα θέματα αυτά, οι οποίοι ισχύουν παραλλήλως, πρέπει να αποφεύγεται, διότι γεννά ερμηνευτικά ζητήματα και οδηγεί σε ακυρότητες των διοικητικών πράξεων.

Επίσης, σε περίπτωση σύστασης συλλογικού οργάνου πρέπει να ορίζονται με σαφήνεια οι αρμοδιότητες, η φύση του οργάνου (αποφασιστικό ή γνωμοδοτικό), ο αριθμός, η ιδιότητα και ο τρόπος ορισμού των μελών του οργάνου.

Γενικώς, δεν ενδείκνυται η ίδρυση νέων υπηρεσιών ή οργανικών μονάδων και η σύσταση συλλογικών οργάνων ή νέων οργανικών θέσεων, αλλά πρέπει να εξετάζεται, αν η εκπλήρωση της αποστολής και της άσκησης των αρμοδιοτήτων της Διοίκησης ή των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου είναι εφικτή με βάση την υφιστάμενη οργανωτική δομή ή την αναδιάρθρωση των υπηρεσιών τους.

Ε. Διαδικαστικές διατάξεις – προθεσμίες

Περιλαμβάνονται οι διατάξεις με τις οποίες καθορίζεται η αλληλουχία των ενεργειών που απαιτούνται για την υλοποίηση των αφηρημένων ρυθμίσεων του νομοσχεδίου καθώς και οι σχετικές προθεσμίες.

ΣΤ. Ποινικές και δικονομικές διατάξεις-διοικητικές κυρώσεις

Οι ποινικές διατάξεις και οι δικονομικές, εν γένει, ρυθμίσεις, καθώς και οι διατάξεις με τις οποίες προβλέπεται η επιβολή διοικητικών κυρώσεων πρέπει να τίθενται σε αυτοτελή άρθρα του νομοσχεδίου και να μην είναι διάσπαρτες στα επιμέρους άρθρα.

Ζ. Εξουσιοδοτικές διατάξεις

Ο νόμος πρέπει να ρυθμίζει κατά τρόπο πλήρη το θέμα και οι νομοθετικές εξουσιοδοτήσεις πρέπει να χορηγούνται κατ'εξαίρεση.

Αν συντρέχει περίπτωση να χορηγηθεί νομοθετική εξουσιοδότηση, πρέπει να εξετάζεται αν το συγκεκριμένο θέμα επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο νομοθετικής εξουσιοδότησης (βλ. άρθρο 78 παρ. 4 του Συντάγματος) και, στη συνέχεια, αν η επιδιωκόμενη ρύθμιση μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση των υφιστάμενων εξουσιοδοτήσεων.

Επισημαίνεται ότι με τις διατάξεις του άρθρου 20 του ν. 2503/1997 (Α' 107) παρέχεται ειδική νομοθετική εξουσιοδότηση για τη θέσπιση με προεδρικά διατάγματα των οργανισμών των υπουργείων και νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Κατά συνέπεια δεν υφίσταται λόγος για τη χορήγηση εκ νέου νομοθετικής εξουσιοδότησης με αντικείμενο την κατάρτιση Οργανισμού των υπηρεσιών υπουργείων ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Είναι όμως δυνατόν να προβλεφθεί ότι με τον Οργανισμό που εκδίδεται σύμφωνα με τις διατάξεις του 20 του ν. 2503/1997 ρυθμίζονται και άλλα θέματα για τα οποία δεν υπάρχει πρόβλεψη στην εξουσιοδότηση αυτή, όπως η σύσταση θέσεων προσωπικού, καθώς και ότι για την έκδοση του Οργανισμού απαιτείται γνώμη ορισμένου οργάνου. Εξουσιοδοτήσεις για την οργάνωση των υπηρεσιών των Υπουργείων και των Γενικών Γραμματειών περιλαμβάνονται, επίσης, στο π.δ. 63/2005 «Κωδικοποίηση της νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα» (Α'98).

Εξάλλου, η νομοθετική εξουσιοδότηση πρέπει να χορηγείται κατά κανόνα στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και μόνον όταν πρόκειται για θέματα που εμπίπτουν στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος να χορηγείται εξουσιοδότηση σε άλλα όργανα της Διοίκησης. Σε περίπτωση αμφιβολίας, η εξουσιοδότηση πρέπει να χορηγείται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, για την αποφυγή ακυροτήτων.

Οι εξουσιοδοτικές διατάξεις πρέπει να τίθενται σε αυτοτελές άρθρο πριν από τις μεταβατικές και καταργητικές διατάξεις του νομοσχεδίου, με αντίστοιχο τίτλο (όπως, «Εξουσιοδοτήσεις»). Η νομοτεχνική αυτή αρχή συμβάλλει, επιπροσθέτως, στο να τηρείται η αρχή της πλήρους ρύθμισης του θέματος από τον ίδιο το νόμο και να ελέγχεται η νομιμότητα της ρύθμισης ως προς το φορέα της νομοθετικής εξουσιοδότησης.

Στις εξουσιοδοτικές διατάξεις αντί της φράσης «και κάθε άλλη λεπτομέρεια» πρέπει να τίθεται η φράση «κάθε σχετικό θέμα» ή άλλη ισοδύναμη, είναι δε ορθότερη η διατύπωση «με όμοιο προεδρικό διάταγμα ή με όμοια απόφαση», αντί της συχνά χρησιμοποιούμενης φράσης «με ίδιο προεδρικό διάταγμα ή με ίδια απόφαση».

Αν δεν συντρέχει ειδικός λόγος, τα προεδρικά διατάγματα και οι υπουργικές αποφάσεις πρέπει να τροποποιούνται με τις αντίστοιχες κανονιστικές διοικητικές πράξεις, δυνάμει των υφιστάμενων εξουσιοδοτήσεων και όχι με διάταξη τυπικού νόμου. Διότι, σε περίπτωση τροποποίησης διατάγματος ή υπουργικής απόφασης με νόμο, ενδέχεται αργότερα να τεθεί το ζήτημα, αν μπορεί να γίνει εγκύρως χρήση της εξουσιοδότησης για την τροποποίηση της διάταξης αυτής, η οποία θεσπίστηκε με τυπικό νόμο.

Η. Τελικές διατάξεις

Ως τελικές διατάξεις νοούνται εκείνες οι οποίες, λόγω της φύσης τους, δεν εντάσσονται σε κάποια από τις προηγούμενες κατηγορίες. Από νομοτεχνική άποψη οι τελικές διατάξεις μπορεί να τίθενται με τις μεταβατικές διατάξεις του νομοσχεδίου («Μεταβατικές-Τελικές διατάξεις»).

Θ. Μεταβατικές διατάξεις

Περιλαμβάνονται οι διατάξεις με τις οποίες ρυθμίζονται τα θέματα που προκύπτουν από τη μεταβολή της νομοθεσίας, δηλαδή τη μετάβαση από την προϊσχύουσα στη νέα νομοθεσία. Όπως αναφέρθηκε, οι διατάξεις αυτές πρέπει να τίθενται χωριστά και να μην αναμειγνύονται με τις διατάξεις του νομοσχεδίου που έχουν πάγιο χαρακτήρα.

Ι. Καταργούμενες – διατηρούμενες σε ισχύ διατάξεις

Οι διατάξεις της νομοθεσίας που ρυθμίζουν τα θέματα για τα οποία προωθείται η μεταβολή της νομοθεσίας πρέπει να καταργούνται ρητώς.

Αν υπάρχει αμφιβολία, ιδίως σε εκτεταμένη κατάργηση διατάξεων ισχύοντος νόμου, πρέπει να ορίζεται ρητώς ποιες διατάξεις του νόμου διατηρούνται σε ισχύ.

Όταν καταργούνται νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή υπηρεσίες, επιβάλλεται να καταργούνται οι νόμοι και τα προεδρικά διατάγματα και εν γένει οι κανονιστικές διοικητικές πράξεις, οι οποίες προβλέπουν τη σύσταση, τις αρμοδιότητες, τα όργανα και τη λειτουργία τους. Αν οι αρμοδιότητες των καταργούμενων ν.π.δ.δ. ανατίθενται σε άλλη υπηρεσία ή ν.π.δ.δ., πρέπει να προσδιορίζονται ειδικώς οι υπηρεσίες ή τα ν.π.δ.δ. που ασκούν πλέον τις αρμοδιότητες αυτές.

Επισημαίνεται και πάλι ότι δεν επιτρέπεται η αναρίθμηση των διατάξεων που παραμένουν σε ισχύ, όταν καταργούνται άρθρα ή αριθμημένες παράγραφοι ή και περιπτώσεις ορισμένου νομοθετήματος.

ΙΑ. Έναρξη ισχύος του νόμου

Η έναρξη ισχύος του νόμου πρέπει να καταχωρίζεται πάντοτε σε ιδιαίτερο άρθρο.

Αν για ορισμένες διατάξεις ορίζεται διαφορετικός, σε σχέση με τις λοιπές διατάξεις, χρόνος έναρξης της ισχύος τους, τούτο πρέπει να ορίζεται ρητώς σε αυτοτελή και αριθμημένη παράγραφο (ή παραγράφους) με μνεία της σχετικής διάταξης και του χρόνου έναρξης της ισχύος της. Η διατύπωση «...εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στις επιμέρους διατάξεις» είναι επισφαλής ως προς την πράγματι επιδιωκόμενη ρύθμιση και δυσχεραίνει την εφαρμογή του νόμου.

ΙΒ. Παραρτήματα

Τα παραρτήματα του νόμου πρέπει να καλύπτονται από τις υπογραφές των Υπουργών που προτείνουν το νομοσχέδιο.

4. Αιτιολογική έκθεση - λοιπές εκθέσεις

Αιτιολογική έκθεση

Σκοπός της αιτιολογικής έκθεσης είναι η αποσαφήνιση εκ μέρους του νομοθέτη του σκοπού των επιμέρους ρυθμίσεων για τη διευκόλυνση της ερμηνείας και της εφαρμογής του νόμου. Συνεπώς, η αιτιολογική έκθεση πρέπει να εξηγεί το σκοπό των ρυθμίσεων και να μην επαναλαμβάνει τις διατάξεις του νομοσχεδίου.

Εξάλλου, ο σκοπός του νόμου πρέπει να παρατίθεται στην αιτιολογική έκθεση, διότι δεν συνιστά νομική ρύθμιση αλλά απλή εξαγγελία και ως εκ τούτου δεν αποτελεί αντικείμενο νομοθέτησης. Γενικώς, διατυπώσεις και φράσεις οι οποίες δεν περιέχουν επιτακτικούς ή απαγορευτικούς κανόνες δικαίου πρέπει να εντάσσονται στην αιτιολογική έκθεση.

Έκθεση αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων

Τα νομοσχέδια πρέπει να συνοδεύονται από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών των προτεινομένων ρυθμίσεων.

5. Ενσωμάτωση των παρατηρήσεων της ΚΕ.Ν.Ε.

Βελτιώσεις νομοσχεδίου από την ΚΕ.Ν.Ε.: Επισημαίνεται ότι οι νομοτεχνικές βελτιώσεις που επιφέρει η ΚΕ.Ν.Ε. στα νομοσχέδια περιορίζονται στην αναδιατύπωση των διατάξεων, όταν αυτές είναι σαφείς και ορισμένες. Αντιθέτως, όταν επισημαίνεται στο οικείο πρακτικό της ΚΕ.Ν.Ε. ασάφεια ή αοριστία οποιασδήποτε ρύθμισης του νομοσχεδίου, η άρση της αοριστίας ή της ασάφειας πρέπει να γίνει με μέριμνα της αρμόδιας για την προώθηση του νομοσχεδίου υπηρεσίας και να καταβάλλεται προσπάθεια αποσαφήνισης του σκοπού της σχετικής ρύθμισης από την υπηρεσία ή την ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή που κατήρτισαν το νομοσχέδιο.

6. Υπογραφή από συναρμόδιους Υπουργούς

Τα νομοσχέδια πρέπει να υπογράφονται από τους συναρμόδιους Υπουργούς πριν από την κατάθεσή τους στη Βουλή.